

Др Срђан Радловић,*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК
doi:10.5937/zrgpfi1776467R

UDK: 347.56:614.25

Рад примљен: 01.10.2017.
Рад прихваћен: 30.11.2017.

АУТОНОМНИ КОНЦЕПТ ОДНОСА ЛЕКАРА И ПАЦИЈЕНТА КАО ПРОДУКТ ДРУГОГ ТАЛАСА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

„Националне ограде све више нестају, а по мери њиховог нестајања настаје виша форма друштвене заједнице, настаје човечанство, као јединствено друштво“.

(Марковић, Булатовић, 2014: 143)

Апстракт: *Правилна употреба тако сложеног појма као што је појам глобализација захтева, пре свега, правилно разликовање глобализације као тенденције од глобализма као идеје и глобалности као достигнутог нивоа у процесу глобализације. Правилна употреба, ништа мање, захтева и висок степен свести о томе да глобализација није јединствен, већ вишефазан процес који као такав свакако има своју периодизацију. Уколико се пође од најједноставније периодизације која препознаје три фазе, то јест три „таласа“ глобализације, историјски и упоредноправно посматрано, може се уочити да је управо други талас донео вероватно и најзначајнију новину у области одштетног права. Наиме, под ударима овог таласа изазваног крупним научним и технолошким напретком, до тада важећи патерналистички, бива замењен аутономним концептом у односу између лекара и пацијента. Са становишта одштетног права то значи, чак и у оним правним поретцима који не познају као засебан институт противправности у грађанскоправном смислу, *de facto*, а чини се и *de iure* увођење једног од разлога искључења противправности – пристанка оштећеног, и то у облику пристанка пацијента на медицинску интервенцију.*

Кључне речи: *глобализација, други талас глобализације, глобализам, глобалност, пристанак оштећеног, пристанак пацијента, аутономни концепт, патерналистички концепт.*

* srdjan.radulovic@pr.ac.rs

1. Увод

Свест о постојању тенденције свеопштег интензивирања друштвених односа почела је да сазрева убрзо након завршетка Другог светског рата¹. Сам израз глобализација који именује тенденцију, међутим, скован је знатно касније. Конкретно, у научној литератури почео је да добија на популарности тек с падом Берлинског зида и „нестанком“ блоковске поделе света. Данас је, међутим, незаобилазан, како у научним радовима, тако и у свакодневним разговорима. У том контексту, Антони Гиденс у својим предавањима исправно је констатовао да је овај појам дошао ниоткуда, а да је за кратко време постао неизоставни део наше свакодневице (Giddens, 1999). Такође, није претеривање ни ако овај појам због тога означимо као „помодан“ (Јовановић, 2007: 317).

Сви, па чак и они који нису експерти за глобализацију, изузев уколико се у том смислу не изјашњавају као скептици², слажу се да се под утицајем овог феномена људско друштво мења. Ако се друштво мења, једначина је јасна – ни право као неодвојив и уједно најдинамичнији сегмент друштва не може бити имуно на глобализацију и ударе њених таласа. Будући да право, тако барем делује, тренутно доживљава својеврсну кризу или барем вредносну метаморфозу, и те како је битно истражити и допринос глобализације таквом стању.

Занимљиво је, с друге стране, да контуре глобализацијом обликованог друштва нама данас нису ништа јасније видљиве него Гиденсовој „првој генерацији“ која је у том друштву живела (Giddens, 1999). И заиста, недоумце које у вези овог феномена постоје су бројне, нарочито уколико се уважи

1 С тим у вези, најпре, осећамо потребу да, с позивањем на нешто новија сазнања (Марковић, 2008: 7; Марковић, Булатовић, 2014: 145; Попић, Шуваковић, 2014: 377–390), истакнемо да је наш великан, професор Радомир Лукић, заправо „пионир“ проучавања те тенденције, истина не с ослонцем на израз глобализација, већ кроз своју идеју о „уједињено-разједињеном свету“.

2 Обиле различитих концепција о глобализацији, начелно, може се свести на сукоб између хиперглобализма и скептицизма (Вулетић, 2003, Печујлић, 2003). Тако, хиперглобалисти наступају са становишта да је модерно друштво хомогено и да почива на глобалној економији и политици које доводе до одумирања националних држава, при чему се ове и друге последице осећају у сваком сегменту друштвеног битисања (Вулетић, 2003). Свим ауторима који припадају овој групи, дакле, заједничко је становиште да је глобализација стварност.

Скептици, међутим, имају сасвим другачију перцепцију друштвених трендова. Представници овог правца сматрају да глобализација није ништа друго до мит или евентуално експеримент. Они сматрају да се данас у степену друштвене интеграције и приближавања, барем на глобалном нивоу, није променило баш ништа у односу на претходне периоде (Вулетић, 2003).

став да глобализација има и своју правну димензију. Међутим, свесни смо и добронамерне критике упућене оним ауторима који претендују да једним чланком обухвате сва питања која се на глобализацију односе (Шуваковић, 2011: 648). У складу с тим напомињемо да овај рад презентује тек лични став и аргументацију аутора о оним питањима која су од непосредне важности за довођење у везу одштетног права, то јест конкретног одштетноправног института са тенденцијом глобализације.

Ипак, пре него се у наставку упустимо у анализу појединачних социолошко-правних проблема, презентоваћемо нашу дефиницију глобализације, с напоменом да исту не сматрамо коначном, већ више једнократним опредељењем категоријално-појмовне апаратуре. Ово опредељење уважава став да је дефиниција глобализације једино могућа у форми идеје о глобализацији као процесу (de Sousa Santos, 2006: 396). Наиме, нама се чини да о глобализацији ваља мислити као о процесу или боље рећи тенденцији трансформације појединачних друштвених заједница са јасно одређеним државним, културним, економским, политичким, социјалним и другим границама, у јединствено, унификовано друштво које унутар себе не познаје ниједну од поменутих граница, па чак ни оне природне.

2. (Евентуалне) термилошке недоумице

У радовима који се глобализацијом баве постоји тенденција свођења читавог низа појмова на синонине глобализацији. То је нешто са чиме се никако не слажемо. Наиме, бројни појмови³, наведени и ништа мање они који то нису, јесу сродни појму глобализације. Најчешће су нешто ужи или шири од појма глобализације, па су као такви садржани у њему или су *genus proximum* у његовој дефиницији, али свакако нису синоними.

Термилошка збрка, самим тим и погодна тле за различите врсте злоупотреба на које друштвене науке нипошто нису имуне, наш је утисак, најлакше се стварају при употреби појма глобализација, са једне, и глобализам или глобалност, са друге стране. Ови појмови, неспорно, јесу сродни. Но, њихова сродност не оправдава и њихову употребу у истом значењу, а понекад ни у истом контексту.

Наиме, ако глобализација представља тенденцију повезивања друштва кроз брисање граница које у њему постоје, онда глобалност можемо одредити као тренутно дистигнути ниво повезаности (Цифрић, 2009:

³ Најчешће ћемо сретати изразе као што су интеграција, мондијализација, модернизација, европеизација, екуменизам, вестернизација, капитализација, технологизација, хегемонизација, империјализам, (нео)колонијализам и друге.

260). Дакле, уколико глобализацију одредимо као циљ, глобалност би била степен остварености тог циља. Утолико је погрешна употреба појма „глобално“ за означавање процеса глобализације, али и његовог тренутног домета (de Sousa Santos, 2006: 393).

Глобализам је, међутим, идеја, мада не бисмо погрешили ни ако бисмо рекли идеологија. На њој се глобализација темељи и она јој суштински омогућава опстанак (Бушљета, 2010: 127–128). Глобализам је, заправо, снажно укорењено уверење настало комбиновањем низа различитих идеја (Бушљета, 2010: 127–147) о томе да је људско друштво предодређено да функционише као сложена наднационална структура ослобођена свих ограничења. Дакле, глобализација је тенденција унификације друштва, док је глобализам идеализована представа о унификованом друштву.

3. Периодизација глобализације

Људско друштво никада није било потпуно јединствено (Марковић, Булатовић, 2014: 143)⁴. Са друге стране, готово да је извесно да оно никада раније није достигло овакав ниво јединствености (Марковић, Булатовић, 2014: 143). Уколико бисмо из тога закључили да тенденција приближавања у људском друштву постоји, такав закључак био би исправан. Међутим, било би потпуно погрешно закључити из тога да је процес уједињавања људског друштва окончан. Подједнако погрешно било би закључити и да је процес глобализације униформна појава.

Наиме, за глобализацију каква је дефинисана деведесетих година 20. века може се рећи да има нејасне корене и историјску димензију (Антић, 2003). Међутим, не би, по нашем мишљењу, било исправно рећи да је она ексклузивитет овог дела историје човечанства. Глобалистичке тежње старе су колико и људски род, па су као такве, чини се, иманентне људској природи. Тенденција приближавања одувек је постојала, стим што су једном доминантни разлози глобализације временом потискивани од других (Антић, 2003). Другим речима, идеолошка компонента глобализације се мењала кроз историју, док је сам процес суштински вековима остао исти,

4 У теорији, истина, постоји доза умереног оптимизма да ће процес стварања глобалног друштва бити окончан и то чак на хуманистички начин који је Радомир Лукић имао у виду (Попић, Шуваковић, 2014: 388). Нама се, ипак, чини да је мало вероватно да ће људско друштво икада бити у тој мери јединствено. Глобализација је тежња и она ће то увек остати. У раду је зато и означавамо као тенденцију, а не као процес. Наиме, када кажемо процес, такво изјашњавање подразумева и могућност окончања процеса. Са тог становишта, природније је глобализацију одредити као тенденцију, будући да људско друштво, колико год јединствено било у датом тренутку, увек може бити интензивније повезано.

практично све до 20. века (Антић, 2003). У складу с тим је и тврдња да се глобализација може посматрати као циклични историјски процес који се током времена, пролазећи кроз различите фазе, постепено усложњавао и постајао свеобухватнији (Антић, 2003). Са изнетог становишта, настојања социолошке теорије да се изврши периодизација глобализације постају природна.

За потребе овог рада као полазну основу узећемо постојећу идеју о три „таласа“ глобализације (Печујлић, 2002: 27 и даље), али уз два одступања. Најпре, са предложеном периодизацијом ћемо се сложити око временских координата, свакако и интензитета трећег таласа „турбоглобализације“. Наилазак овог таласа кореспондира са завршетком „хладног рата“, то јест са падом Берлинског зида.

Прво одступање у односу на предложену периодизацију односи се на тзв. протоглобалне поретке. Нама остаје нејасно зашто се постојање, а нарочито ширење старих цивилизација попут Асира, древне Кине, старог Египта, Македонске државе за време Филипа и Александра Македонског или Римске империје, касније и Отоманског царства, не посматра као први талас глобализације (Печујлић, 2002: 27 и даље). Ми у овом раду нисмо у стању да негирамо подстицај брисању граница од стране ових цивилизација. Верујемо да би превише одважно било одрећи глобалистички утицај тзв. протоглобалним цивилизацијама. Дакле, период од настанка најстаријих познатих цивилизација до 16. века сматрамо првим таласом глобализације.

У теорији се, даље, сматра како у периоду од 16. века па све до пада Берлинског зида, можемо разликовати два таласа глобализације – први који обухвата тзв. дуги 16. век и други који започиње „индустријском револуцијом“, то јест експанзијом индустријализма (Печујлић, 2002: 27 и даље). Са идејом о раздвајању ова два таласа глобализације бисмо се могли сложити. Сматрамо да је она потпуно прихватљива, чак и неопходна из перспективе економских, политичких и социолошких истраживања. Међутим, за потребе нашег истраживања сматрамо да нема неке нарочите потребе за раздвајањем ова два таласа. Најпре због тога што и један и други почивају на убрзаном научном и технолошком напретку који се може посматрати у континуитету⁵, а који је пак кључни фактор за прелазак са патерналистичког на аутономни концепт у обављању медицинске делатности. Дакле, 16. век и пад Берлинског зида сматрамо временским координатама другог таласа глобализације.

⁵ Овим уопште не доводимо у питање став да су настанак и развој протоглобалних цивилизација, а нарочито њихово ширење и тежња за унификацијом, односно хегемонизацијом друштва, резултат техничких открића и унапређења процеса производње, пре свега оружја, али и оруђа (Антић, 2003).

4. Како је однос лекар-пацијент преобликован ударима другог таласа глобализације

И данашње генерације медицинских посленика свечано изговарају речи Хипократове заклетве која, у оригиналном тексту барем, не познаје било какав облик учествовања пацијента у доношењу одлука које се третмана тичу (Veatch, M. R. 1995: 5–6). Они се, међутим, у свом раду воде управо одлукама самог пацијента, неретко и онда када су оне у супротности најбољем убеђењу лекара (Радуловић, 2016: 182). Прецизније, генерације лекара које ординирају данас свој рад морају заснивати, по правилу, на активном учешћу пацијента у третману који се препознаје кроз његов (информисани) пристанак.

Нама је тешко да поверујемо у то да је пацијент икада стварно био апсолутно подређен процени и вољи медицинског посленика. Другим речима, сем можда у најдаљој прошлости, о којој иначе немамо довољно поузданих података, искрено верујемо да патернализам у свом најчистијем облику никада није био практикован.

Са друге стране, медицински посленик и пацијент, извесно је, нису одувек имали овакав, слободно можемо рећи партнерски однос. Дакле, можда патернализам у свом чистом облику никада није постојао, али је извесно и то да пристанак информисаног пацијента није одувек фигурирао као правно релевантна чињеница. Како је онда пристанак пацијента прерастао, не само у правно релевантну чињеницу, већ и општеприхваћену вредност, која истовремено промовише и противправност као услов одговорности за штету? Како интерпретирати овај преображај у контексту конкретних друштвених околности на релацији глобално-локално?

Одговор на ово питање, чини нам се, најпре треба потражити у експанзији науке која је учинила да за релативно кратко време пређемо из света фантазије у свет реалности (Царић, С, 2000: 3). Вртоглав развој науке, који је и иницирао други талас глобализације, донео је небројено много позитивних новина. Нису, међутим, све те новине „оберучке прихваћене“. Напротив, на многе од њих гледало се са подозрењем. На многе од њих са подозрењем гледа се и данас. Једноставно, значајан део проналазака учинио је да се друштво, заправо, осети мање сигурним у њиховом присуству⁶.

6 Управо то је и разлог зашто је, рецимо, у области одштетног права, до тада доминантна и неприкосновена, субјективна одговорност постепено губила свој примат и препуштала регулисање највећег броја случајева правилима о објективној одговорности, најчешће комбинованом са правилима о осигурању. Налет другог таласа глобализације дефинитивно је означио крај „владавине“ субјективне одговорности.

Може, у том контексту, бити посебно интересантна чињеница да су достигнућа у области медицине – а делује као да су она била и најбројнија⁷ – уз уплив све инвазивнијих метода лечења, отворила бројна осетљива питања везана за заштиту живота и здравља. У таквој ситуацији, медицински посленици, нарочито не сами, нису успевали да заштите свој и интегритет позива који обављају. Њега је нарочито тешко било очувати без истовременог компромитовања интегритета пацијента.

У покушају да изађу из зачараног круга, медицински посленици су у свом раду нужно морали да потраже ослонац. Нашли су га, најпре, у праву које је, за разлику од правила медицинске струке, просторно, временски и ситуационо значајно стабилније (Радуловић, 2016: 168–169). Правна наука, ослушкујући пулс пацијената и представника медицинске делатности, као најефикаснији модел понудила је пристанак претходно довољно обавештеног пацијента на медицинску интервенцију.

Медицински посленици су ослонац паралелно тражили и пронашли и у оснивању сталешких организација, најпре националних. Међутим, проналажењу потребног ослонаца, а нарочито промоцији идеје о аутономији пацијента, погодновало је интензивирање друштвених односа и брисање просторних и временских граница кроз други талас глобализације.

Наиме, врло брзо осетила се потреба излагања из националних оквира. То јасно показује и „Студија о три глобализације права и правне мисли“ (Kennedy, 2006: 21). Промена схватања, нарочито права, једнакости, основа права, основне друштвене јединице и правне технике, просто је захтевала превазилажење сувише уских националних оквира. Последица тога је стварање, најпре регионалних, а касније и глобалних организација које окупљају представнике медицинске делатности⁸. И управо кроз рад ових и других организација које у напомени нису наведене, идеја о

7 Поменимо нека од открића значајних за развој медицине. Постављање темеља модерној анатомији од стране Андреаса Весалиуса, Ван Лавенхуково откриће микроорганизама, Харвијево откриће крвотока и циркулације, Малпигијево откриће капилара и потврда Харвијеве „теорије крвотока“, Дарвинова теорија еволуције и природне селекције, Томпсоново откриће електрона, Лавозијеово обарање владајуће „фолгистонске теорије“ и откриће оскидације као процеса, али и формулисање закона одржања масе (паралелно са Ломоносовљевим), откриће X-зрака и могућности њихове примене, успешни експерименти са различитим анестетичким агенсима, Пастерова „теорија микроба“, Хопкинсово и Еијкмново откриће витамина и њихове улоге, Флемингово откриће пеницилина (Радуловић, 2016: 181).

8 Поред Светске здравствене организације која засигурно има одлучујућу улогу данас када се говори о креирању светске здравствене политике, као најзначајније организације које су јој претходиле издвојићемо Constantinople Senior Board of Health, основану 1838. године, The Maritime Sanitary and Quarantine Board of Egypt, основану

потреби партнерског приступа лечењу пацијента почела је да поприма карактеристике опште прихваћеног стандарда. Једна, условно речено, локална идеја, бива глобализована.

Наравно, не треба направити грешку па из наведеног закључити да је прелазак са патерналистичког на аутономни однос између медицинских посленика и пацијената био револуционаран (Јеремић, 2013: 525–526). Истина, делује као да јесте. Читав низ разлога скоро да оправдава такав закључак. Ипак, претече пристанка информисаног пацијента, попут делиберативног, интерпретативног и деоничарско-партнерског модела у односу између медицинских посленика и пацијената, показују да је преласку са патерналистичког на аутономни концепт претходио покушај мирења ове две концепције. То, даље, значи да је поменути прелазак био, заправо, вишефазан процес. Он је био ношен „плимама и осекама“ глобализације, која је омогућавала промоцију једних и правазилажење других идеја и модела функционисања.

Читав тај процес заокружен је знатно касније, практично последњим ударом другог таласа глобализације. Реч је, наиме, о периоду у току, а нарочито након Другог светског рата. По нама, дефинитивно претварање пристанка пацијента у правно релевантну чињеницу, а аутономног концепта у владајући, и то на међународном нивоу, догодило се кроз рад Нирнбершког трибунала. Поред осталог, стало се том приликом на становиште да медицинска интервенција, а нарочито експеримент, не сме бити предузет уколико није базиран на слободно израженом пристанку пацијента, то јест испитаника. Једном обликовано правило, у свету уједињеном у идеји да се нацистички злочини не понове, практично без икаквих препрека је установљено као врховни принцип обављања медицинских интервенција. Конкретније, кроз читав низ међународних активности⁹, постало је темељ најпре свих медицинских истраживања, а касније и медицинских интервенција уопште.

Међутим, врло је интересантно, тенденција у овој области није ишла само у правцу глобализације локалног, већ и локализације глобалног. Наиме, општеприхваћена вредност пристанка пацијента на медицинску интервенцију промовисана у међународним актима, морала је бити заштићена. Она, у поставци савременог међународног приватног права,

1831. године, The Pan American Sanitary Bureau, основану 1902. године, и The Office International d'Hygiène Publique, основану 1907. године (Радуловић, 2016: 172).

⁹ Погледајмо у том смислу Европску конвенцију о заштити људских права и основних слобода, као и низ аката који су донети на темељу ове Конвенције који као основну вредност промовишу аутономију и самоодређење кроз недвосмислено изражен пристанак обавештеног пацијента или испитаника.

може се штити примарно кроз конкретно национално законодавство и судство које је одређено кроз тачке везивања. Дакле, један глобални феномен опстаје претежно, мада не и искључиво, кроз „локалне“, то јест националне правне поретке који изражавају свој став према њему кроз ратификацију или одбијање ратификације међународних аката. Ипак, напомињемо још једном, у свету згроженом нацистичким злочинима, касније и сазнањем о Tuskegee експерименту¹⁰, инкорпорација ове идеје није наилазила на веће препреке, тако да је пристанак информисаног пацијента на медицинску интервенцију не само глобални, већ и локални феномен, што је у правном смислу посебно значајно.

4. Закључна разматрања (о промоцији противправности као услова одговорности)

У светлу врло подељених, па чак и супротстављених ставова о глобализацији који се негде крећу од радикалних хиперглобалистичких, преко умерених, до скептичких, нимало није једноставно одредити дomete глобализације. Њих је особито тешко одредити у праву, то јест у оквиру појединих правних дисциплина.

Уколико посматрамо глобализацију у контексту научне и техничке револуције као предуслова за смањење временске и просторне дистанце, најпре ћемо уочити да она није увек имала тенденцију раста. Напротив, она је имала и те како периоде стагнације, али и опадања. То нам је омогућило да у оквиру глобализације препознамо тзв. таласе глобализације. То нам је, даље, омогућило да анализу утицаја глобализације на поједине друштвене појаве, у нашем случају правне, сместимо у нешто ужи временски оквир. Свакако, могућност оваквог приступа проблематици отвара широм врата за анализу неоптерећену обимом феномена глобализације.

За потребе овог рада пошли смо од периодизације која препознаје три таласа глобализације, при чему је други у жижи нашег интересовања. Он почиње, грубо речено, средином 16. века и траје све до пада Берлинског зида. Овај период обележио је континуирани, практично непрекинути научни развој у свим областима, а чини се нарочито у медицини. Бројна научна открића и техничке иновације, иако није споран њихов допринос ефикасности медицине, нису била увек само позитивно искуство. Напротив, она су омогућила уплив све инвазивнијих метода лечења, које су,

¹⁰ Реч је о језивом експерименту у којем је истраживана природна прогресија сифилиса на групи од 600 испитаника афроамеричког порекла неинформисаних о постојању једноставне и врло успешне терапије пеницилином у периоду од 1932. до 1972. године (Thomas, Crouse Quinn, 2000: 234-237).

иако некад неизбежне, поткопавале интегритет и сигурност пацијената. Интегритет медицинске професије, такође, био је угрожен.

Интензивирање друштвених односа, смањење временске и просторне дистанце кроз други талас глобализације погодвало је превазилажењу овог проблема. Наиме, кроз рад бројних регионалних и интернационалих организација, свакако и с ослонцем на сазнања правне теорије, дошло се до једног од најзначајнијих достигнућа одштетног права. Реч је пристанку информисаног пацијента на медицинску интервенцију.

Овај институт, заправо, поима се као облик пристанка оштећеног. Пристанак оштећеног, теоретски, будући да чини дозвољеним радње и последице које то иначе нису у његовом одсуству, може се поимати и поима се као један од разлога искључења противправности.

Институт пристанка пацијента је, не само изграђен, већ и готово општеприхваћен у различитим модалитетима од стране модерних правних поредака захваљујући претходној глобализацији једне вредности. Касније је успешно заштићен захваљујући њеној локализацији. Ако заиста пођемо од тога да је пристанак пацијента продукт свеопштег интензивирања друштвених односа и сложених релација глобално-локално, следи, даље, да је под утицајем другог таласа глобализације, противправност (кроз пристанак пацијента као разлога њеног искључења), постала услов одговорности за штету чак и у оним правним поретцима који је традиционално као такву не познају.

Литература

Антић, Ч. (2003). *Глобализација и историја*. [Electronic version]. Retrieved 2, January 2017. from <http://www.bos.rs/materijali/aspekti.pdf>.

Бушљета, А. (2010). Глобализам – идеологија глобализације. *Социјална екологија*. 2(19). 127–150.

Veatch, M. R. (1995). Abandoning informed consent. *Hastings Center Report*. 2(25). 5–12.

Вулетић, В. (2003). *Ривалски приступи у изучавању глобализације*. [Electronic version]. Retrieved 2, January 2017, from <http://www.bos.rs/materijali/aspekti.pdf>.

Giddens, A. (1999). *Runaway world, Globalization (London – Lecture 1)*. [Text and audio version] Retrieved 18, January 2017, from

http://news.bbc.co.uk/hi/english/static/events/reith_99/.

de Sousa Santos, B. (2006). Globalizations. *Theory Culture Society*. 23. 393–399.

Јерemiћ, В. (2013). Информирани пристанак: комуникација између лијечника и болесника. *ЈАХР*. 4(7). 525–433

Јовановић, Н. М. (2007). Глобализација се приближава: дочекати је са цвећем или наоштрити сабље?. *Нова српска политичка мисао*. (3–4). 317–343

Kennedy, D. (2006). Three Globalizations of Law and Legal Thought: 1850–2000. The New Law and Economic Development. *A Critical Appraisal, David Trubek and Alvaro Santos, eds.* 19–73.

Марковић, Д. Ж. (2008). *Глобална економија (прилог социолошком проучавању глобализације)*. Ниш: Економски факултет Универзитета у Нишу

Марковић, Д. Ж., Булатовић, И. Ж. (2014). *Социологија – основни појмови и савремено друштво*, Београд: Београдска пословна школа – Висока школа струковних студија

Печујлић, М. (2003). *Глобализација – два лика света*. [Electronic version]. Retrieved 2,

Печујлић, М. (2002). *Глобализација – два лика света*. Београд: Гутенбергова галаксија

January 2017, from <http://www.bos.rs/materijali/aspekti.pdf>.

Попић, С. С., Шуваковић, У. В. (2014). Академик Радомир Д. Лукић – претеча проучавања глобализације у Србији. *Теме*. 1(38). 377–390.

Радуловић, С. (2016). *Чињенице одлучујуће за искључење противправности при медицинској интервенцији и њихов међусобни однос*. Косовска Митровица: Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

Thomas, S. V., Crouse Quinn, S. (2000). Light on the Shadow of the Syphilis Study at Tuskegee. *Health Promotion Practice*. 1(3). 234–237.

Харт, Х. Л. А. (1994). *Појам права*, Подгорица-Цетиње: Цид

Царић, С. (2000). Мултидисциплинарно проучавање здравства и друштвени развој. *Право – теорија и пракса*. 17(3–4). 3–6.

Цифрић, И. (2009). *Култура и околиш*. Запрешић: ВШПУ „Балтазар Адам Крчелић“

Шуваковић, У. (2011). Зоран Видојевић – питање: Куда води глобализација – одговор: Демократија на заласку. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*. 41. 647–656.

Srđan Radulović, LL.D.

Assistant Professor,

Law Faculty in Kosovska Mitrovica,

University of Priština (Head Office in Kosovska Mitrovica)

AUTONOMY-BASED DOCTOR-PATIENT RELATIONSHIP AS A PRODUCT OF THE SECOND WAVE OF GLOBALIZATION

Summary

A proper use of such a complex term as globalization, first, calls for making a proper distinction between globalization (as a process) and globalism (as an idea) and globality (as a attained level of globalization). Its proper use also requires a high degree of awareness that globalization is not a single process but rather a multi-faceted process which certainly entails different periods and phases in its development. Considering the simplest form of “periodization”, there are three distinct phases or “waves” of globalization, which are the starting point of this research. Both in historical and comparative law terms, it is quite obvious that it was the second wave of globalization that probably brought the most important novelty in tort law. Namely, the second wave of globalization was triggered by rapid scientific and technological progress. Under the impact of this progress, the paternalistic concept in doctor-patient relations has been replaced by an autonomy-based concept which inter alia promotes autonomy-based doctor-patient relations. From the standpoint of tort law, even in those legal systems that do not recognize unlawfulness (de facto and often de jure) as an individual legal institute, it implies incorporation of one of the legal grounds for exclusion of unlawfulness: the informed consent of the injured party or the patient’s consent to medical treatment.

Keywords: *globalization, globalism, globality, injured party/patient consent, paternalism, autonomy-based concept, doctor-patient relation, tort law.*